

Τίτλος Διατριβής

Ο μελοδραματικός τρόπος στην νεοελληνική πεζογραφία του 19^{ου} αιώνα.

Περιγραφή θέματος και μέθοδος προσέγγισης

Ο 19^{ος} αιώνας υπήρξε πρόσφορο πεδίο ζυμώσεων αναφορικά με την νεοελληνική πεζογραφία. Συγκεκριμένα την περίοδο αυτή τίθενται και συζητούνται στην Ελλάδα θεωρητικά ζητήματα για τη σύνθεση μυθιστορημάτων και διηγημάτων. Ο περιοδικός Τύπος συμβάλλει καθοριστικά σε αυτή την κατεύθυνση τόσο με τη δημοσίευση άρθρων, κριτικών, θεωρητικών μελετών αλλά και μυθιστορημάτων της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας σε συνέχειες όσο και με την προκήρυξη διαγωνισμών. Οι θεωρητικές αυτές συντεταγμένες στόχο έχουν να ενημερώσουν τους επίδοξους νέους συγγραφείς για τις τάσεις της ευρωπαϊκής κυρίως μα και της εγχώριας λογοτεχνίας αλλά και να τους κατευθύνουν να υιοθετήσουν συγκεκριμένα καλλιτεχνικά πρότυπα, έτσι ώστε να δημιουργήσουν έργα απόμεινα καθορισμένων αρχών, για παράδειγμα έργα με ηθική στόχευση, με τερπνό και ωφέλιμο για τους αναγνώστες περιεχόμενο.

Στο παραπάνω πλαίσιο αναφορών θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε τον ρόλο και τη σημαντική επίδραση του μελοδραματικού *τρόπου* στη διαμόρφωση της νεοελληνικής πεζογραφίας του 19^{ου} αιώνα. Με αφετηρία σύγχρονες ειδολογικές θεωρίες και μελέτες, θεωρούμε τους *τρόπους* ως κατηγορίες διαχρονικής και διατοπικής τάξεως – λ.χ. ο *δραματικός*, ο *λυρικός*, κλπ. *τρόπος*– που τροφοδοτούν τα λογοτεχνικά είδη σε κάθε ιστορικά προσδιορισμένη εποχή, διαμορφώνοντας νέα ειδολογικά μορφώματα. Έτσι, ο μελοδραματικός *τρόπος* θα μας απασχολήσει εδώ κατά τη δυναμική που αναπτύσσει εντός των ειδών του μυθιστορήματος και του διηγήματος στο 19^ο αιώνα, όπως και των ρευμάτων της εποχής, του Ρομαντισμού λ.χ., του Ρεαλισμού, του Νατουραλισμού και του Αισθητισμού. Χαρακτηριστικά επομένως του *τρόπου* αυτού όπως είναι για παράδειγμα η δημιουργία στερεοτυπικών χαρακτήρων, ο μανιχαϊσμός, η απόδοση της δυστυχίας σε εξωγενείς παράγοντες, η πάλη καλού-κακού, ο θρίαμβος της αρετής, η αποκατάσταση της ηθικής τάξης κλπ. διαχέονται στα εν λόγω

είδη και στα ρεύματα συμβάλλοντας καθοριστικά στην ταυτότητα και τη στόχευσή τους.

Η ανίχνευση του τρόπου αυτού θα επιχειρηθεί στα ίδια τα πεζογραφικά κείμενα του 19^{ου} αιώνα, πλαισιωμένα από τον κριτικό και θεωρητικό λόγο που αναπτύσσεται στον περιοδικό Τύπο. Ταυτόχρονα θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε κατά πόσο οι ευρωπαίοι συγγραφείς που προβάλλονται παραδειγματικά από την νεοελληνική λογοτεχνική κριτική της εποχής, έχουν οι ίδιοι υιοθετήσει στα έργα τους όψεις του μελοδραματικού τρόπου, ώστε να μπορέσουμε να προσεγγίσουμε τη λειτουργία τους ως συγγραφικά πρότυπα και τον κύκλο των επιδράσεων που ασκούν στους νεοέλληνες πεζογράφους. Αυτή η συνεξέταση συνεπικουρεί στην ανάδειξη των συνεχειών μα και των ρήξεων του υπό διαμόρφωση πεζογραφικού λογοτεχνικού κανόνα της εποχής που μας ενδιαφέρει, διότι η άλλοτε προσφιλής και άλλοτε αρνητική στάση απέναντι στο έργο ενός ευρωπαίου συγγραφέα στα καθ' ημάς, όπως π.χ. συνέβη με την περίπτωση του Emil Zola, είναι άμεσα εξαρτώμενη από τη θεωρητική σκευή των συγγραφέων, συνδυασμένη με τα ευρωπαϊκά λογοτεχνικά ρεύματα που διαπερνούν τα έργα τους.

Επομένως, η εργασία προκειμένου να αναδείξει τη σημασία και το ρόλο του μελοδραματικού τρόπου στην νεοελληνική πεζογραφία του 19^{ου} αιώνα σε συνάρτηση με τον ορίζοντα προσδοκιών και τις συναφείς αυτού δεσπόζουσες τάσεις, θα εξετάσει τρεις παραμέτρους του ζητήματος: α) τη νεοελληνική κριτική της εποχής και τα ιδεολογικά, αισθητικά και λογοτεχνικά ζητούμενα που διαμορφώνονται για την πεζογραφία, β) τις θεωρητικές πραγματείες μειζόνων ευρωπαίων συγγραφέων συνδυαστικά, κατά περίπτωση, με τις αρχές των ρευμάτων του 19^ο αιώνα, που διαπερνούν το έργο τους όπως είναι ο Ρομαντισμός, ο Ρεαλισμός, ο Νατουραλισμός, ο Αισθητισμός, γ) τα ίδια τα έργα της νεοελληνικής πεζογραφίας.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Α' Κείμενα και πηγές

- Balzac, «Avant-Propos»: *La comédie humaine I. étude de moers scènes de la vie privée*, (επιμ.: Marcel Bouteron), Παρίσι, Gallimard, 1951, 7-20.
- Γ.Μ. Βιζυηνός, *Νεοελληνικά Διηγήματα*, (επιμ.: Παν. Μουλλάς) Αθήνα, Εστία, 1994 [1^η 1980].
- Άγγελος Βλάχος, «Η φυσιολογική σχολή και ο Ζολά. Επιστολή προς επαρχιώτην», *Εστία*, τόμ.8, τχ. 207 (16 Δεκεμβρίου 1879) 789-795.
- Άγγελος Βλάχος, «Ευγενία Γρανδέ. Μυθιστορία Ονωρίου Βαλζάκ. - Μετάφρ. Άγγελου Βλάχου. Προεισήγησις του Μεταφραστού», *Εστία*, τόμ. ΙΕ', τχ.366 (2 Ιανουαρίου 1883) 1-2.
- Αγησίλαος Γιαννόπουλος- Ηπερώτης, «Επιστολιμαία διατριβή. Αντί Προλόγου» [:στη μετάφραση του μυθιστορήματος *Nana* του E. Zola] (1880): *Ο Ζητιάνος του Καρκαβίτσα* (εισαγ., επιμ.: Π.Δ. Μαστροδημήτρης), Αθήνα, Καρδαμίτσα, 1982, 239-263.
- Αδαμάντιος Κοραής, «Τα εις την έκδοσιν των Αιθιοπικών του Ηλιοδώρου Προλεγόμενα»: *Προλεγόμενα στους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς και η αυτοβιογραφία του*, τόμ. Α', (επιμ.: Κ. Θ. Δημαράς), Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1984.
- Μιχαήλ Μητσάκης, «Εν αθηναϊκόν μυθιστόρημα. (Γρ. Ξενοπούλου: «Νικόλαος Σιγαλός)», «Ποίησις και πραγματικότητα. Η σύγχρονος εθνική κατάσταση»: *Μιχαήλ Μητσάκης. Το έργο του*, (επιμ. Μιχαήλ Περάνθης), Αθήνα, Εστία, 1956, 332-347 και 377-385.
- Γρηγόριος Ξενόπουλος, «Αι περί Ζολά προλήψεις», *Εικονογραφημένη Εστία*, τχ. 47 (Ιούλιος 1890) 321-324.
- Γρηγόριος Ξενόπουλος, «Αι περί Ζολά προλήψεις», *Εικονογραφημένη Εστία*, τχ. 48 (Δεκέμβριος 1890) 337-340.
- Γρηγόριος Ξενόπουλος, *Νικόλας Σιγαλός. Αθηναϊκή Μυθιστορία*, (επιμ.: Ευτυχία Αμιλήτου), Αθήνα, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, 2002.
- Γρηγόριος Παλαιολόγος, *Ο Ζωγράφος*, (επιμ.: Άλκης Αγγέλου), Αθήνα, Νεοελληνική Βιβλιοθήκη. Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 1989.

Σοφία Κουρτίδου
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Φιλολογίας, Τομέας Νεοελληνικής
Φιλολογίας
Πρόταση Διδακτορικής Διατριβής

- Ιάκωβος Γ. Πιτζιπιός, *Η Ορφανή της Χίου ή ο θρίαμβος της αρετής. Ο Πίθικος Ξουθ ή τα ήθη του αιώνας*, (επιμ.: Δημήτρης Τζιόβας), Αθήνα, Νεοελληνική Βιβλιοθήκη. Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 1995.
- Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, *Ο Αυθέντης του Μωρέως*, (επιμ.: Απόστολος Σαχίνης), Αθήνα, Νεοελληνική Βιβλιοθήκη. Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 1989.
- Εμμανουήλ Ροΐδης, *Η Πάπισσα Ιωάννα*, (επιμ.: Άλκης Αγγέλου) Αθήνα, Εστία, 1993 [1^η 1988].
- Αλέξανδρος Σούτσος, *Ο Εξόριστος του 1831. Κωμικοτραγικόν Ιστορήμα*, (επιμ.: Λουκία Δρούλια) Αθήνα, Νεοελληνική Βιβλιοθήκη. Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 1994.
- Παναγιώτης Σούτσος, *Ο Λέανδρος*, (επιμ.: Γιώργος Βελουδής), Αθήνα, Νεοελληνική Βιβλιοθήκη. Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 1996.
- Ζανετάκης Στεφανόπουλος, «Περί του γαλλικού μυθιστορήματος και της επιρροής αυτού επί τα εν Ελλάδι ήθη», *Πανδώρα*, τόμ. Κ', τχ. 460, (15 Μαΐου 1869)72-76.
- Ζανετάκης Στεφανόπουλος, «Περί του γαλλικού μυθιστορήματος και της επιρροής αυτού επί τα εν Ελλάδι ήθη», *Πανδώρα*, τόμ. Κ', τχ. 461 (1 Ιουνίου 1869) 81-86.

B' Μελέτες

- Μ.Η. Abrams, *Ο καθρέφτης και το φως. Ρομαντική θεωρία και κριτική παράδοση* (μτφρ.: Άρης Μπερλής), Αθήνα, Κριτική, 2015 [1^η: 2001].
- Δημήτρης Αγγελάτος, *η "φωνή" της μνήμης. Δοκίμιο για τα λογοτεχνικά είδη*, Αθήνα, Νέα Σύνορα, 1997.
- Δημήτρης Αγγελάτος, *Πραγματικότητας και Ιδανικών. Ο Άγγελος Βλάχος και ο αισθητικός κανόνας της αληθοφάνειας (1857-1901)*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2002.
- Δημήτρης Αγγελάτος, «"Τύχες" του Balzac στο β' ήμισυ του νεοελληνικού 19^{ου} αιώνα»: *Νεοελληνική λογοτεχνία και κριτική από τον Διαφωτισμό έως σήμερα. Πρακτικά ΙΓ' Επιστημονικής Συνάντησης (3-4 Νοεμβρίου 2011). Μνήμα Παν. Μουλλά* (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης- Τμήμα Φιλολογίας- Τομέας Μεσαιωνικής και Νεοελληνικής Φιλολογίας), Αθήνα, Σοκόλη-Κουλεδάκη, 2014, 258-272.
- Δημήτρης Αγγελάτος, ««Πλησίας[ις] του φυσικού» και «αριθμητική συμμετρία»: ένα θεωρητικό πλαίσιο για την τέχνη και τη λογοτεχνία στο πρώτο ήμισυ του 19ου αιώνα»: Παντελής Βουτουρής, Γιώργος Γεωργής (επιμ.), *Ο Ελληνισμός στον 19^ο αιώνα. Ιδεολογικές και αισθητικές αναζητήσεις*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2006, 160-206.
- Δημήτρης Αγγελάτος, «Εντός και εκτός της αληθοφάνειας: η θεωρία και η κριτική του διηγήματος στο β' ήμισυ του 19^{ου} αιώνα»: *Το διήγημα στην ελληνική και στις ξένες λογοτεχνίες. Θεωρία- Γραφή- Πρόσληψη* [= Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας], (επιμ.: Ελένη Πολίτου- Μαρμαρινού, Σοφία Ντενίση), Αθήνα, Gutenberg, 2009, 29- 43.
- Βαγγέλης Αθανασόπουλος, *Οι ιστορίες του κόσμου. Τρόποι γραφής και ανάγνωσης του οράματος*, Αθήνα, Πατάκη, 2010 [1^η:2005].
- Erich Auerbach, *Μίμησις. Η εικόνα της πραγματικότητας στη δυτική λογοτεχνία*, (μτφρ.: Λευτέρης Αναγνώστου) Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2014.

- Monroe C. Beardsley, *Ιστορία των αισθητικών θεωριών. Από την κλασική αρχαιότητα μέχρι σήμερα* (μτφρ.: Δημοσθένης Κούρτοβικ, Παύλος Χριστοδουλίδης) Αθήνα, Νεφέλη, 1989.
- Colette Becker, *Lire le réalisme et le naturalisme*, Paris Dunod, 1992
- Peter Brooks, *The Melodramatic Imagination. Balzac, Henry James, Melodrama, and the Mode of Excess*, U.S.A, Yale University Press New Haven and London, 1995 [1^η 1976].
- Pierre Chartier, *Introduction aux grandes théories du roman*, Paris, Dunod 1996.
- Lilian R. Furst, Peter N. Skrine, *Νατουραλισμός*, (μτφρ.: Λία Μεγάλου), Αθήνα, Ερμής, 2009 [1^η 1971].
- Yves Chevrel, *Le naturalisme*, Paris, Presses Universitaires de France, 1982.
- Lilian R. Furst, *Ρομαντισμός*, (μτφρ.: Ιουλιέττα Ράλλη, Καίτη Χατζηδήμου), Αθήνα, Ερμής, 2007 [1^η:1969].
- Gerard Genette, *Σχήματα III*, (μτφρ.: Μπάμπης Λυκούδης), Αθήνα, Πατάκη, 2017 [1^η:1972].
- Damian Grant, *Ρεαλισμός*, (μτφρ.: Ιουλιέττα Ράλλη, Καίτη Χατζηδήμου), Αθήνα, Ερμής, 2009 [1^η:1970].
- Michael Holquist, *Διαλογικότητα. Ο Μπαχτίν και ο κόσμος του*, (μτφρ.: Ιωάννα Σταματάκη), Αθήνα, Gutenberg, 2014 [1^η:1990].
- Hans Robert Jauss, *Η θεωρία της πρόσληψης. Τρία μελετήματα*, (εισαγωγή, μετάφραση, επίμετρο Μίλτος Πεχλιβάνος), Αθήνα, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1995.
- Μιχαήλ Μπαχτίν, *Προβλήματα λογοτεχνίας και αισθητικής*, (μτφρ.: Γιώργος Σπανός), Αθήνα, Πλέθρον, 1980 [1^η:1978].
- Ian Reid, *Το Διήγημα*, (μτφρ.: Λία Μεγάλου- Σεφεριάδη), Αθήνα, Ερμής, 1988 [1^η:1977].
- Απόστολος Σαχίνης, *Θεωρία και άγνωστη ιστορία του μυθιστορήματος στην Ελλάδα 1760-1870*, Αθήνα, Καρδαμίτσα, 1992.
- James L. Smith, *Μελόδραμα*, (μτφρ.: Ιουλιέττα Ράλλη- Καίτη Χατζηδήμου), Αθήνα, Ερμής, 1981 [1^η:1973].

Σοφία Κουρτίδου
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Φιλολογίας, Τομέας Νεοελληνικής
Φιλολογίας
Πρόταση Διδακτορικής Διατριβής

- Άννα Τζούμα, *Εισαγωγή στην αφηγηματολογία. Θεωρία και εφαρμογή της αφηγηματικής τυπολογίας του G. Genette*, Αθήνα, Συμμετρία, 1997 [1^η:1994].